Usnesení velkého senátu Nejvyššího soudu ze dne 3. 11. 2010, sp. zn. 31 Cdo 4739/2008, ECLI:CZ:NS:2010:31.CDO.4739.2008.1

Číslo: 60/2011

Právní věta:

Přechod členství v bytovém družstvu na dědice není podmíněn jeho žádostí o členství.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 03.11.2010

Spisová značka: 31 Cdo 4739/2008

Číslo rozhodnutí: 60

Číslo sešitu: 5

Typ rozhodnutí: Usnesení

Hesla: Byty družstevní

Předpisy: § 232 obch. zák.
§ 706 obč. zák.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Usnesením ze dne 24. 6. 2008 potvrdil V r c h n í s o u d v Praze usnesení M ě s t s k é h o s o u d u v Praze ze dne 7. 8. 2007, kterým tento soud v důsledku částečného zpětvzetí návrhu zastavil řízení v části, kterou se navrhovatelka domáhala vyslovení neplatnosti dohody uzavřené dne 25. 11. 1997 mezi Družstvem SD (dále též jen „družstvo“) a V. L., a určil, že zůstavitel V. L., byl ke dni smrti 27. 1. 2003 členem družstva a nositelem práv a povinností spojených s nájmem bytu č. 24 o velikosti 3+1, I. kategorie, na adrese v P. 4, B. č. 3398/4.

Odvolací soud přitakal skutkovým zjištěním soudu prvního stupně i závěru, že na požadovaném určení má navrhovatelka ve smyslu § 80 písm. c) zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, naléhavý právní zájem, jenž plyne z jejího postavení, když nabyla po zůstaviteli V. L. odúmrť a je třeba postavit najisto, zda zůstavitel byl či nebyl členem družstva, což má dopad do majetkových vztahů navrhovatelky.

V odůvodnění rozhodnutí odvolací soud zejména uvedl, že souhlasí se závěrem soudu prvního stupně, dle něhož V. L. vzniklo členství v družstvu ze zákona podle ustanovení § 706 odst. 3 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku. Ke vzniku členství tak z jeho strany nebyl zapotřebí žádný úkon (přihlášení za člena). Ustanovení § 232 odst. 1 zákona č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku, podle něhož dědic členských práv a povinností zůstavitele může požádat družstvo o členství, je obecným

ustanovením řešícím vznik členství po smrti člena družstva. Pro bytová družstva platí speciální úprava v ustanovení § 706 odst. 3 obč. zák., podle něhož jestliže zemře nájemce družstevního bytu, přechází smrtí členství v družstvu a nájem bytu na dědice, jemuž připadl členský podíl. Stanovy bytového družstva, podmiňující vznik členství po smrti člena a nájemce bytu podáním přihlášky dědice za člena, jsou s ustanovením § 706 odst. 3 obč. zák. v rozporu. Na V. L., který byl dědicem po JUDr. K. L., tak přešlo členství v družstvu a nájem bytu ze zákona, aniž by k tomu bylo zapotřebí jeho přihlášky.

Pro posouzení otázky – pokračoval odvolací soud – zda byl V. L. ke dni své smrti členem družstva a nájemcem bytu, je klíčovou otázkou posouzení platnosti dohody o ukončení členství, kterou uzavřel s představenstvem družstva. Podle § 38 odst. 2 obč. zák. je neplatný právní úkon fyzické osoby, která jedná v duševní poruše, „jež ji činí k tomuto úkonu neschopnou, aniž by u této osoby tehdy došlo k soudnímu rozhodnutí o zbavení či omezení její způsobilosti k právním úkonům“. Závěr soudu prvního stupně o tom, že V. L. nebyl způsobilý k právnímu úkonu, jímž ukončil členství v družstvu, je dle názoru odvolacího soudu správný a má oporu ve znaleckém posudku, podaném v řízení o omezení způsobilosti V. L. k právním úkonům. Tímto posudkem byla doložena vrozená duševní porucha a to, že jde o stav trvalý. Byť v době uzavření dohody o ukončení členství v družstvu V. L. ještě nebyl soudem omezen ve způsobilosti k právním úkonům, je třeba i dle mínění odvolacího soudu jím učiněný právní úkon poměřovat z hlediska závěrů uvedeného znaleckého posudku. Závěr soudu prvního stupně o neplatnosti předmětné dohody podle § 38 odst. 2 obč. zák. shledal odvolací soud správným.

Rovněž tak přitakal závěru soudu prvního stupně, že jde o absolutní neplatnost právního úkonu, a družstvem vznesená námitka promlčení proto není relevantní.

Proti usnesení odvolacího soudu podalo družstvo dovolání. Co do přípustnosti dovolání odkázalo na ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) a odst. 3 o. s. ř., co do dovolacích důvodů na ustanovení § 241 odst. 2 písm. a) a b) a odst. 3 o. s. ř.

Dovolatel nesouhlasí se závěrem odvolacího soudu, že V. L. byl členem družstva. Tvrdí, že byl pouze nájemcem družstevního bytu. V. L. nikdy nezaplatil alikvotní část kupní ceny domu, kterou platili členové družstva vzhledem k tomu, že dovolatel odkoupil nemovitost od městské části P. 4.

Po dobu více než devíti let, kdy byla V. L. omezena způsobilost k právním úkonům, žádný jeho opatrovník neučinil úkon směřující ke zpochybnění úkonů V. L. (tj. podání žádosti o členství a dohody o ukončení členství, ještě před skončením dědického řízení po jeho otci JUDr. K. L.). Po skončení dědického řízení po JUDr. K. L. žádný z opatrovníků nepožádal podle § 232 obch. zák. o členství V. L. v družstvu.

Dovolatel podrobuje kritice, že odvolací soud ani soud prvního stupně nevycházely v návaznosti na dědické řízení po JUDr. K. L. ze speciální úpravy zániku členství smrtí v § 232 obch. zák. Závěr odvolacího soudu, že V. L. vzniklo členství automaticky ze zákona podle ustanovení § 706 odst. 3 obč. zák., tak dle dovolatele není správný. Jestliže existuje zvláštní zákon, který řeší členství, což je obchodní zákoník, nelze na tento případ aplikovat ustanovení občanského zákoníku. Z obchodního zákoníku vyplývá, že se dědic členem družstva může stát, ale ne že jím se automaticky stane, jak dovodily oba soudy. Závěr odvolacího soudu, že pro bytová družstva platí zvláštní úprava v § 706 odst. 3 obč. zák., tak dle dovolatele není správný.

Vycházel-li odvolací soud z toho, že klíčovou otázkou pro rozhodnutí v projednávané věci je posouzení platnosti dohody o ukončení členství v družstvu, kterou uzavřel V. L. s představenstvem družstva, měl se podle dovolatele zabývat také žádostí o členství, kterou si V. L. podal ještě před skončení dědického řízení po svém otci JUDr. K. L.

Dovolatel zastává názor, že pokud V. L. nebyl zbaven způsobilosti k právním úkonům, jsou žádost o členství a dohoda o ukončení členství platnými právními úkony. Nadto podotýká, že ze znaleckého posudku o zbavení způsobilosti k právním úkonům vyplývá, že V. L. odpovídal správně na otázky na úrovni středoškoláků a vysokoškoláků, proto si klade otázku, proč byl V. L. zbaven způsobilosti k právním úkonům.

Dovolatel navrhuje, aby dovolací soud napadené usnesení odvolacího soudu a spolu s ním i usnesení soudu prvního stupně zrušil a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Navrhovatelka ve vyjádření k dovolání argumentuje ve prospěch správnosti napadeného usnesení a navrhuje, aby Nejvyšší soud dovolání odmítl, případně zamítl.

N e j v y š š í s o u d dovolání zamítl.

Z o d ů v o d n ě n í :

Podle bodu 12, části věty před středníkem, čl. II., části první, zákona č. 7/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, dovolání proti rozhodnutím odvolacího soudu vyhlášeným (vydaným) přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona se projednají a rozhodnou podle dosavadních právních předpisů (tj. podle občanského soudního řádu ve znění účinném před 1. 7. 2009). O takový případ jde i v této věci, takže Nejvyšší soud dovolání projednal a rozhodl o něm podle občanského soudního řádu ve znění účinném před uvedeným datem.

Tříčlenný senát č. 29, který měl podle rozvrhu práce Nejvyššího soudu dovolání projednat a rozhodnout o něm, zjistil, že co do posouzení otázky, na které odvolací soud založil napadené usnesení, existuje rozporná judikatura Nejvyššího soudu, konkrétně usnesení ze dne 22. 9. 2004, sp. zn. 30 Cdo 791/2004, a ze dne 30. 6. 2005, sp. zn. 30 Cdo 1871/2004, na straně jedné a usnesení ze dne 18. 3. 2009, sp. zn. 29 Cdo 328/2007, uveřejněné pod číslem 16/2010 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek (popř. dále též jen „R 16/2010“) na straně druhé.

Proto rozhodl o postoupení věci (dle § 20 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů) k rozhodnutí velkému senátu občanskoprávního a obchodního kolegia. Velký senát občanskoprávního a obchodního kolegia pak věc projednal a rozhodl o ní v souladu s ustanoveními § 19 a § 20 odst. 1 uvedeného zákona.

Dovolání družstva shledává Nejvyšší soud přípustným podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. za účelem odstranění výše označeného rozporu v judikatuře Nejvyššího soudu.

V usneseních sp. zn. 30 Cdo 791/2004 a 30 Cdo 1871/2004 Nejvyšší soud dovodil, že přechod členství v bytovém družstvu na dědice je podmíněn jeho žádostí o členství. K tomu uzavřel, že smrtí fyzické osoby členství v družstvu zaniká, předmětem dědění jsou zůstavitelova členská práva a povinnosti a dědic členských práv a povinností se stane členem družstva, jen jestliže požádá (poté, co mu bylo dědictví potvrzeno nebo co byla schválena dohoda o vypořádání dědictví) družstvo o členství, přičemž představenstvo družstva jeho členství nesmí podle zákona nebo podle stanov odmítnout nebo je (v ostatních případech) neodmítne.

Naproti tomu v R 16/2010 Nejvyšší soud uzavřel, že přechod členství v bytovém družstvu na dědice není podmíněn jeho žádostí o členství.

Velký senát občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu sdílí při řešení uvedeného problému argumentaci obsaženou v R 16/2010 a pro účely rozhodnutí v této věci pak velký senát

občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu přejímá z R 16/2010 následující argumentaci:

Vyplývá-li z ustanovení § 460 obč. zák., že dědictví se nabývá smrtí zůstavitele, stane se označený dědic členem družstva ke dni úmrtí zůstavitele a podle ustanovení § 706 odst. 2 obč. zák. dochází k přechodu členství zůstavitele v bytovém družstvu a k přechodu nájmu bytu na dědice Ustanovení § 706 odst. 2 obč. zák. žádnou další podmínku přechodu členství v bytovém družstvu neobsahuje. Přitom toto ustanovení upravující nejen přechod členství, ale i přechod nájmu družstevního bytu, je ustanovením zvláštním k ustanovení § 232 odst. 1 obch. zák., jež platí pro přechod členství v družstvu v důsledku smrti člena družstva obecně pro všechny (ostatní) typy družstev. Tomu, že pro přechod členství v bytovém družstvu v důsledku smrti jeho člena platí odlišný právní režim než pro přechod členství v ostatních typech družstev, nasvědčuje i ustanovení § 232 odst. 2 obch. zák., podle kterého se souhlas představenstva družstva nevyžaduje, jestliže dědic nabyl práva a povinnosti spojená s členstvím v bytovém družstvu. Za situace, kdy se nevyžaduje souhlas představenstva bytového družstva, nemůže být žádost dědice o členství odmítnuta či zamítnuta, a není podmínkou přechodu členství v bytovém družstvu.

K dovolatelově námitce, že pokud V. L. nebyl zbaven způsobilosti k právním úkonům, jsou jeho žádost o členství v družstvu a dohoda o ukončení členství platnými právními úkony, Nejvyšší soud uzavírá, že tuto otázku odvolací soud vyřešil v souladu s ustálenou soudní praxí, podle které samotným výrokem o zbavení nebo omezení způsobilosti k právním úkonům nenastává vždy rozhodující změna v posuzování např. platnosti učiněných právních úkonů; ty mohou být neplatné již z toho důvodu, že byly učiněny v duševní poruše, která činí osobu k tomuto právnímu úkonu neschopnou (§ 38 odst. 2 obč. zák.), aniž by bylo třeba, aby tato osoba byla zbavena způsobilosti k právním úkonům (§ 38 odst. 1 obč. zák.). Srov. k tomu např. pro soudní praxi nadále použitelné závěry vyjádřené ve zprávě o úrovni řízení a rozhodování soudů ve věcech způsobilosti k právním úkonům, ze dne 18. 11. 1977, projednané a schválené občanskoprávním kolegiem bývalého Nejvyššího soudu ČSR, Cpj 160/76, uveřejněné pod číslem 3/1979 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek.

Protože se dovolateli prostřednictvím uplatněných dovolacích důvodů správnost právního posouzení věci odvolacím soudem zpochybnit nepodařilo, Nejvyšší soud dovolání podle ustanovení § 243b odst. 2, věty první, o. s. ř. zamítl.